ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM LXIII

series ***HISTORIA & PATRIMONIUM***

Fondator
ION BERCIU

Editor
GABRIEL T. RUSTOIU

Colegiul editorial:
Acad. MARIUS PORUMB - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
ADRIAN CIOROIANU - Universitatea București
MONOK ISTVÁN - Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest
IOAN OPRIȘ - Universitatea „Valahia", Târgoviște
ION CÂRJA - Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca
COSMIN BUDEANCĂ - Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, București

Colegiul de redacție:

TUDOR ROȘU - redactor șef
IOANA URSU - secretar de redacție
ADINA BOGDAN - membru
DIANA CIUGUDEAN - membru
MARIUS CRISTEA - membru
SIDONIA OLEA - membru
DRAGOȘ URSU - membru

Adresa de corespondență:
MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII
510010 ALBA IULIA
Str. Mihai Viteazul, 12-14
Tel. 0258/813300

Mailing address:
MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII
RO – 510010 ALBA IULIA
12-14, Mihai Viteazul St.
Tel. (+40) (258) 813300

revista.apulum@yahoo.com, www.mnuai.ro

Autorii își asumă întreaga răspundere pentru conținutul studiilor. Materialele nepublicate nu se restituie autorilor.

© 2026 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
ISSN – 1013-428X
ISSN – 2247 – 871X
ISSN-L – 2247 – 871X

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

A C T A M V S E I A P V L E N S I S

APVLVM

LXIII

series ***HISTORIA & PATRIMONIUM***

ALBA IULIA

MMXXVI

Tehnoredactare: DRAGOȘ URSU, IOANA URSU
Realizare copertă și prelucrare imagini: ANCA DREGHICIU
Corectură: IOANA URSU
Traducerea rezumatelor şi verificarea textelor în limba engleză: ADINA BOGDAN

SUMAR
CONTENTS - SOMMAIRE - INHALT

HISTORIA RECENTIORUM AEVORUM ATQUE HODIERNA

IOAN OPRIȘ, Despre desăvârșirea demersului unionist (1914-1920) / *On Carrying Out the Unionist Movement (1914-1920)* 1

DUMITRU-CĂTĂLIN DRĂGHICI, Apărarea pasivă în România interbelică. Organizare, reglementare și funcționare în Ținutul Mureș (1938-1940) / *Passive Defence in Interwar Romania. Organization, Regulation and Operation in the Mureș Region (1938-1940)* 35

BIOGRAPHIAE

RĂZVAN MIHAI NEAGU, Filantropia ca mod de viață. Între Reghin, Sibiu, Szolnok și Turda. Date despre viața și activitatea unei personalități greco-catolice uitate: Iuliu Bardoși (1840-1915) / *Philanthropy as a Way of Life: Between Reghin, Sibiu, Szolnok, and Turda. Data About the Life and Activity of a Forgotten Greek-Catholic Personality: Iuliu Bardoși (1840-1915)* 53

GABRIEL HOZA, O inimă între două lumi. Episcopul Iuliu Hossu în corespondența cu familia / *A Heart Between Two Worlds. Bishop Iuliu Hossu in Correspondence with His Family* 99

NICOLAE TEȘCULĂ, Preoți români în satele de la Izvoarele Hârtibaciului la începutul secolului XX / *Romanian Priests in the Villages of Hârtibaciu Springs at the Beginning of the 20th Century*.....125

HISTORIA CULTURALIS

SILVIU-IULIAN SANA, Date noi despre două tipărituri din secolele XV și XVI în colecțiile Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai" Bihor/ *New information about two prints from the 15th and 16th centuries in the collections of the "Gheorghe Șincai" Bihor County Library*.....135

DANIELA DUMITRESCU, Conștiința națională în teatrul românesc în secolul al XIX-lea / *National Consciousness in 19th-Century Romanian Theatre*.....149

ADRIANA ȚUȚUIANU, Câteva considerații asupra portului popular din zona Munților Apuseni (Județul Alba) / *Some Considerations on the Folk Costume in the Apuseni Mountains Area (Alba County)*.....159

MUSEOLOGIA ET PATRIMONIUM

MIRCEA GLIGOR, Crucea-troiță ca simbol / *Roadside Shrines and Wayside Crosses as Symbols*……193

TUDOR ROȘU, Temnița lui Crișan / *Crișan's Confinement Site*……233

DRAGOȘ URSU, Destinul portretelor votive ale regilor Ferdinand și Maria din Catedrala Încoronării: noi contribuții documentare / *The Fate of the Votive Portraits of Kings Ferdinand and Maria in the Coronation Cathedral: New Documentary Contributions*.....245

IOANA URSU, Reorganizarea expozițională a Muzeului Unirii din anul 1968: pregătirile pentru semicentenarul Unirii / *The Reorganisation of the Exhibitions at the Museum of the Union in 1968: Preparations for the 50th Anniversary of the Great Union of 1918*.....259

RECENSIONIS

Carmen Stînea, Petru Stînea, *Istoria primei comunități românești din S.U.A. Little Romania din orașul Cleveland, Ohio (1890-2025)*, Alba Iulia – Cluj-Napoca, Editura Muzeului Național al Unirii Alba Iulia – Editura Mega, 2026 (Tudor Roșu).....279

Árpád Róbert Berekméri, Edina Gordán, *Kollégiumból a halálba! Szabó Árpád és Ágai László kollégiumi tanárok hadinaplói* / *Din colegiu la moarte! Jurnalele de război ale profesorilor Árpád Szabó și László Ágai*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2025 (Nagy József Gábor) 283

Lista autorilor */ Authors' list* ……...…… ….……287

APĂRAREA PASIVĂ ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ. ORGANIZARE, REGLEMENTARE ȘI FUNCȚIONARE ÎN ȚINUTUL MUREȘ (1938-1940)

Dumitru-Cătălin DRĂGHICI
Serviciul Județean Gorj al Arhivelor Naționale

Passive Defence in Interwar Romania. Organization, Regulation and Operation in the Mureș Region (1938-1940)

ABSTRACT

The Directorate for the Mobilization and Organization of the Nation and Territory (M.O.N.T.), created in 1938 within the Ministry of Internal Affairs, played a key role in coordinating civil and military structures for wartime preparedness. It supervised mobilization, resource management, and passive defence, ensuring cooperation between administrative authorities and the armed forces. Authorities at national and local levels, supported by specialized commissions, were responsible for implementing defence plans. Education and public instruction played a crucial role, with passive defence integrated into school curricula and reinforced through courses and media campaigns. Overall, passive defence became a central element of Romania's security policy under Carol II, reflecting both authoritarian centralization and growing geopolitical threats.

Cuvinte-cheie: apărare antiaeriană, mobilizare națională, România interbelică
Key words: anti-aircraft defence; national mobilization; interwar Romania

Direcțiunea Mobilizării și Organizării Națiunii și Teritoriului (M.O.N.T.) din cadrul Ministerului Afacerilor Interne a fost înființată în baza dispozițiilor prevăzute în articolul 3 din decretul-lege nr. 1724 din 5 mai 1938, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 107 din 12 mai 1938, atribuțiile fiindu-i fixate și organizate la finele anului 1938[1]. Având în vedere importanța sa deosebită, era independentă de orice altă structură din minister, urmând a fi condusă „de un director sau inspector general administrativ și va depinde direct de ministru și secretarul general"[2]. Șeful acestei structuri avea un rol de legătură între organele administrative de natură civilă și militară.

La momentul înființării sale, Direcțiunea M.O.N.T. a avut în componență două servicii – Serviciul mobilizării și organizării națiunii și teritoriului și Serviciul apărării pasive. Acestora li se vor adăuga mai târziu și alte structuri[3].

[1] Direcția Generală a Arhivelor Statului, Direcția Arhivelor Centrale, Serv. I Acte Administrative Centrale, Culturale, Feudale, *Inventar Fond Ministerul Afacerilor Interne Direcția M.O.N.T. 1938-1949, Prefață*, p. 1.
[2] *Monitorul Oficial*, anul CVI, nr. 302, 29 decembrie 1938, p. 6275.
[3] Direcția Generală a Arhivelor Statului, Direcția Arhivelor Centrale, Serv. I Acte Administrative Centrale, Culturale, Feudale, *Inventar Fond Ministerul Afacerilor Interne Direcția M.O.N.T. 1938-1949, Prefață*, p. 1.

Serviciul mobilizării și organizării națiunii și teritoriului avea în componența sa trei birouri: biroul I – Pregătirea mobilizării autorităților administrative, biroul II – Organizarea națiunii și resursele teritoriului pentru război, biroul III – Organizarea serviciilor speciale pentru război, colaborarea civilă-militară. Serviciul apărării pasive avea, la rândul său, în componență trei birouri: biroul I – Organizarea și mobilizarea formațiunilor apărării pasive, biroul II – Studii și planuri de apărare pasivă, instrucție și propagandă, biroul III – Organizarea tehnică a apărării pasive, sistematizare, adăposturi, construcții[4].

Din punct de vedere al personalului, lucrătorii din cadrul direcției urmau a fi recrutați dintre cei care lucrau deja la vechile structuri ale Serviciului mobilizării și organizării națiunii și teritoriului și apărării pasive, care erau specializați și care lucrau de cel puțin un an în acele structuri[5].

Rolul, organizarea și funcționarea apărării pasive erau normate prin *Regulamentul apărării pasive contra atacurilor aeriene*, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 69 partea I-a din 23 martie 1933, cu cinci ani înainte de instaurarea monarhiei autoritare. Introducerea intitulată „Aspectul general al pericolului aerian și al apărării anti-aeriene; Scopul regulamentului" era structurată în trei părți - „A. Pericolul aerian; B. Apărarea anti-aeriană; C. Scopul regulamentului", potrivit multiplelor aspecte care trebuiau normate. Textul debuta cu o prezentare a rolului avut de aviație în conflictul mondial precedent, precum și o apreciere a evoluției acestei arme în viitor, când se estima, în mod just, că în caz de conflict armat, efectele aeronavelor militare nu se vor mai răsfrânge în mod exclusiv asupra obiectivelor militare, ci asupra întregului teritoriu național[6]. Totodată, atacul aerian se putea produce foarte rapid, încă din primele ore ale izbucnirii conflictului, sau chiar mai devreme, având un „caracter de surprindere". Atacurile aeriene din trecut erau împărțite, în funcție de efectele lor în trei categorii, folosite separat sau simultan. Primele două erau „bombele incendiare" și „bombele explozive", folosite la acea vreme și care puteau avea un efect asupra clădirilor de locuințe dar și asupra celor publice, precum și „substanțele toxice", împărțite la rândul lor în „toxice trecătoare" (gaze grele care coboară la sol, pătrunzând în clădiri și adăposturi, putând fi luate de vânt și având efecte chiar și departe de locul de cădere al bombelor) și „substanțele toxice persistente", al căror efect era de a infecta terenul, făcându-l impracticabil, până nu era dezinfectat.

Apărarea antiaeriană era descrisă ca o parte integrantă a apărării frontierelor în fața atacurilor terestre sau navale, fiind „o parte specială din organizarea generală a națiunii pentru războiu." În cadrul său, existau măsuri de

[4] *Monitorul Oficial*, anul CVI, nr. 302, 29 decembrie 1938, p. 6275.
[5] *Ibidem.*
[6] *Monitorul Oficial*, nr. 69, 23 martie 1933, p. 1874.

apărare activă și măsuri de apărare pasivă. În timp ce scopul apărării active era de „a distruge aeronavele inamice sau a le împiedica să ajungă la țintă", constituind „o acțiune de război", responsabilitatea pregătirii sale căzând în atribuțiile Ministerului Apărării Naționale, doar apărarea pasivă era reglementată prin regulamentul în cauză. Importanța apărării pasive era dată de faptul că apărarea activă, așa cum se explică în regulament, nu era îndeajuns. Acest lucru fusese demonstrat de războiul anterior, în care populația civilă și serviciile publice, în ciuda unei apărări active puternice, nu fuseseră întru totul protejate. Aici intervenea apărarea pasivă care prin „o bună organizare și o pregătire suficientă a apărării pasive, va putea să micșoreze, într-o mare măsură, consecințele dezastruoase ale războiului aerian"[7]. Cu ajutorul acesteia, populația putea fi protejată și, în egală măsură putea ajuta autoritățile în demersurile de apărare și de război – „Datorită ei, o populație anunțată la timp, instruită și echipată cu cele necesare, dornică a se proteja, ajutând autoritățile prin toate mijloacele de care dispune, va fi capabilă, în majoritatea cazurilor, de a se apăra și de a-și salva existența"[8].

Responsabilitatea instituțională pentru asigurarea și eficientizarea conlucrării instituționale absolut necesare pentru asigurarea pregătirilor trasate era împărțită între Ministerul de Interne și Ministerul Apărării Naționale. Primul, „în calitate de menținător al ordinei și siguranței publice", era cel responsabil cu coordonarea tuturor măsurilor de apărare pasivă care urmau să fie luate, fie pentru întreg teritoriul național, fie pe plan local, de către structurile și autoritățile prevăzute în regulament. Ministerul Apărării Naționale, la rândul său, era însărcinat de a coordona „ansamblul măsurilor de apărare pasivă și activă, și urmărește îndeplinirea măsurilor luate"[9].

Eficiența apărării pasive depindea de organizarea extrem de strictă a acesteia, bazată pe: întocmirea unui „plan de apărare pasivă" care urma să fie adaptat condițiilor locale specifice și care urma să stabilească rolul și atribuțiile ce trebuiau să revină instituțiilor și structurilor acestora, dar și populației, precum și măsurile ce trebuiau aplicate, aplicarea cu strictețe a măsurilor stabilite și supunerea în fața unei discipline severe. Autoritățile locale erau în măsură să stabilească în funcție de situațiile specifice, importanța fiecărei măsuri[10].

Rolul apărării pasive împotriva atacurilor aeriene era deci stabilit ca fiind cel de limitare a consecințelor bombardamentelor aeriene asupra populației și asupra teritoriului național, „fie asigurându-le o protecție directă, fie micșorând eficacitatea atacurilor." Responsabilitatea pregătirii și punerii în aplicare a

[7] *Monitorul Oficial*, nr. 69, 23 martie 1933, p. 1874.
[8] *Ibidem*.
[9] *Ibidem*.
[10] *Ibidem.*

măsurilor de apărare pasivă revenea ministerelor, instituțiilor publice sau private, organizațiilor oficiale „și într-o largă măsură populației însăși", pentru realizarea acestor deziderate primind instrucțiuni de la Ministerul de Interne și Comisia superioară de apărare aeriană.[11] În cuprinsul măsurilor de apărare pasivă intrau și măsurile „generale de siguranță", având un caracter mixt, militar și civil. Din punct de vedere militar, autoritățile respective erau responsabile cu organizarea *serviciului de pândă*, cu transmiterea alarmei, pregătirea camuflajului și mai ales cu stingerea luminilor în zonele amenințate de atacuri aeriene. Cele civile erau responsabile cu pregătirea și aplicarea respectivelor măsuri după indicațiile celor militare, executarea acelora fiind obligatorie[12].

Protecția populației civile era responsabilitatea Ministerului de Interne, jurisdicția acestuia fiind asupra întregii țări, a prefectului județului pentru județul respectiv, a primarilor pentru comunele urbane sau rurale pe care le păstoreau și a directorilor stabilimentelor stabilite printr-o decizie specială emisă de către Ministerul de Interne. Respectivele stabilimente erau și ele împărțite în categoria celor a căror apărare nu putea fi înglobată apărării urbane dintr-o anume localitate, fie din cauza distanței foarte mari față de localitatea respectivă, fie ca urmare a faptului că aveau o importanță deosebită sau condiții speciale de funcționare. În cea de-a doua categorie intrau toate „stabilimentele și instalațiile a căror apărare nu reclamă nicio măsură specială", apărarea lor realizându-se prin măsurile care vizau protecția întregii populații[13].

Subiectul apărării pasive interesa „toate serviciile publice și pe toți locuitorii, îndeosebi în localitățile importante sau din apropierea unui punct care ar putea constitui un obiectiv pentru atacul inamic".

Apărarea pasivă în ansamblul său necesita un efort concertat din partea tuturor autorităților publice („...reprezentanții serviciilor exterioare ale ministerelor, serviciilor județene sau comunale...") dar și a populației sub coordonarea primarului. Așa cum în cadrul Ministerului de Interne exista *Comisia superioară de apărare pasivă*, la nivel de județ exista o comisie județeană de apărare pasivă, cu sediul la prefectură, iar la fiecare comună, în cadrul primăriei, o comisie comunală de apărare pasivă. Pentru comunele mici, înființarea comisiilor era lăsată la aprecierea prefectului.[14] Comisiile de apărare pasivă erau însărcinate cu studierea tuturor problemelor referitoare la pregătirea și aplicarea apărării pasive, ele având totuși doar rolul unui organ consultativ și de studii. Acestea asistau autoritățile pe lângă care funcționau, autoritățile respective fiind singurele responsabile pentru hotărârile luate.

---

[11] *Ibidem.*
[12] *Ibidem*, p. 1875.
[13] *Monitorul Oficial*, nr. 69, 23 martie 1933, p. 1875.
[14] *Ibidem.*

Din punct de vedere al organizării, la nivel național *Comisia superioară de apărare pasivă* era prezidată de ministrul de Interne sau de un subsecretar de stat al acestui minister, fiind formată dintr-unul sau mai mulți reprezentanți ai ministerelor interesate, din inspectorul general al comandamentelor teritoriale sau delegatul său, comandantul apărării antiaeriene a teritoriului sau delegatul său, președintele comitetului central al Crucii Roșii, președintele Ligii apărării contra atacurilor aeriene și dintr-un reprezentant al Marii Legiuni a Cercetașilor. Comisia urma să aibă un secretariat general permanent, secretarul general și personalul auxiliar fiind numiți de către ministrul de Interne, la secretariat fiind atașați în calitate de consilier tehnic un colonel sau locotenent-colonel din Marele Stat Major, cu personalul militar aferent. Ședințele sale se țineau în urma convocării președintelui, care putea solicita participarea oricărei persoane publice sau private, a cărei prezență era considerată necesară. Aveau dreptul la vot deliberativ câte un reprezentant al fiecărui minister, precum și persoanele menționate mai sus[15]. Rolul comisiei era „de a studia toate chestiunile relative la pregătirea și punerea în aplicare a apărării pasive." Îi era încredințată centralizarea informațiilor necesare cu scopul de a crea „unitatea de vederi necesară" și era obligată să se supună „doctrinei și principiilor" trasate de către Marele Stat Major al Armatei. În cadrul său, secretariatul general supunea deliberărilor comisiei superioare a apărării aeriene propuneri cu privire la organizarea de ansamblu a apărării pasive, studii referitoare la probleme cu caracter general care urmau a fi reglementate cu propunerea soluțiilor celor mai bune în fiecare caz, programe de exerciții de apărare pasivă care să fie îndeplinite în acord cu Ministerul Apărării Naționale, care dispunea de personalul și de materialul militar necesar.

La nivel de județ, prefectul era cel responsabil cu pregătirea și punerea în aplicare a apărării pasive și de întocmirea planului apărării pasive a județului. Tot el numea prin ordonanță, comisiile de apărare pasivă acolo unde era necesar, ierarhizează întreprinderile și „stabilimentele industriale" conform regulilor de mai sus și era responsabil cu coordonarea măsurilor de apărare pasivă înaintate sub formă de propunere de diferitele instituții din județ. Colabora cu autoritățile militare pentru a fixa participarea și colaborarea armatei. Era responsabil cu verificarea ca măsurile de apărare pasivă să fie pregătite la timp de către șefii autorităților respective și de asemenea, aproba sau modifica planurile de apărare pasivă ale comunelor din județ[16]. Era asistat, pe perioada de pace, dar și în caz de război de o *Comisie județeană de apărare pasivă*, obligatoriu înființată în toate județele și compusă din prefect, în calitate de președinte și ca membri din cei mai importanți demnitari și funcționari ai județului – comandantul Cercului de

[15] *Monitorul Oficial*, nr. 69, 23 martie 1933, p. 1875.
[16] *Monitorul Oficial*, nr. 69, 23 martie 1933, p. 1876.

recrutare, de primarii orașelor din județ, de pretorii plășilor, șeful Serviciului Tehnic al județului, comandantul Legiunii de Jandarmi, inspectorul sanitar sau medicul primar al județului, șeful Serviciului Militar, șeful Serviciului Veterinar al județului, șeful Poliției orașului reședință de județ, etc[17]. Comisia județeană se putea întruni pe baza convocării președintelui, care putea solicita sprijinul „tuturor persoanelor publice sau particulare pe care crede necesar a le consulta".

La nivel comunal, pregătirea și punerea în aplicare a apărării pasive cădea în responsabilitatea primarilor, sub controlul prefectului. În mod concret, primarul avea ca principale atribuții în domeniul apărării pasive: prezidarea comisiei comunale de apărare pasivă, stabilirea planului sau a instrucțiunilor de apărare pasivă a localității, propunerea către prefect a întreprinderilor industriale și a instalațiilor din comună care urmau a fi încadrate în categoria I-a, prevedea personalul necesar pentru a pune în practică planul de apărare, etc[18].

La rândul lor, primarii erau ajutați pe timp de pace sau de război de o *comisie comunală de apărare pasivă*, compusă din primar în calitate de președinte, medicul-șef al localității, veterinarul-șef, un ofițer numit de comandamentul teritorial al corpului de armată teritorial (acolo unde exista o garnizoană), șeful poliției, șeful jandarmeriei locale, șeful Serviciului Tehnic al localității, etc[19].

În funcție de nevoia de a se adresa anumitor probleme specifice, pe baza hotărârii primarului, comisiile comunale de apărare pasivă se puteau împărți în subcomisii, cum ar fi: *Subcomisiunea de alarmă și stingerea luminilor, Subcomisiunea însărcinată cu evacuările, Subcomisiunea sanitară, Subcomisiunea porturilor*, etc[20].

Organizarea apărării pasive la întreprinderile și instalațiile încadrate în categoria I-a era la fel de atent reglementată. Trebuiau luate măsuri pentru protejarea personalului și a echipamentelor și utilajelor, întreprinderile și instalațiile din categoria respectivă fiind asimilate comunelor urbane și rurale în privința măsurilor de aplicare a apărării pasive [21]. Stabilimentele din categoria a II-a erau asimilate clădirilor particulare, astfel că și în cazul în care respectivele clădiri ar fi aparținut vreunui minister, planul de apărare pasivă era stabilit conform dispozițiilor primăriei comunei urbane sau rurale de care aparținea[22].

Ca și în cazul Mobilizării și Organizării Națiunii și Teritoriului, și apărarea pasivă a fost implementată la nivelul fiecărei instituții și a fiecărui minister, fiind înființate servicii și birouri de apărare pasivă, vizând aplicarea

[17] *Ibidem*.
[18] *Ibidem.*
[19] *Monitorul Oficial*, nr. 69, 23 martie 1933, p.1876-1877.
[20] *Ibidem*, p. 1877.
[21] *Ibidem*.
[22] *Ibidem*.

legislației de apărare pasivă în instituțiile și structurile respective. La nivel național, la nivelul cel mai înalt structura care coordona, supraveghea și controla toate aspectele privind apărarea pasivă în situația în care „vin în atingere interesele și atribuțiunile a două sau mai multe departamente" era *Comitetul de coordonare al apărării pasive* din cadrul Ministerului Aerului și Marinei (M.A.M.). Președinția acestuia era asigurată de către ministrul Ministerului Aerului și Marinei, având ca membri permanenți comandantul forțelor aeriene, etc. Componența putea fi completată, după caz cu delegați ai departamentelor și instituțiilor interesate cum ar fi cei ai Ministerului de Interne, Ministerul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor, Ministerul Industriei și Comerțului, Ministerul Sănătății, etc[23].

Dimensiunea la care importanța apărării pasive ajunsese pe agenda autorităților poate fi înțeleasă și din faptul că măsurile de apărare pasivă au fost incluse în programa școlară a timpului. În *Supliment la programa generală – Materia ce trebuie predată la toate clasele referitor la arma chimică și mijloacele de protecție contra ei*, publicată în *Monitorul Oficial,* nr. 299*,* partea I-a din 3 octombrie 1938, erau stabilite regulile și informațiile legate de apărarea pasivă pe care elevii trebuiau să și le însușească. Acestea erau structurate în „1. Considerațiuni generale asupra unui viitor război", „2. Apărarea teritoriului", „3. Pregătirea apărării pasive, la județ, comună și stabilimente industriale de categoria I-a", „4. Disciplina și regulile de păstrat de către populație înainte, în timpul și după atacurile aeriene", „5. Demonstrațiuni, Mijloace", subiecte prezentate cu ocazia „Zilei Străjeriei"[24].

Prima secțiune cuprindea subiectul pericolului aerian, tratând avionul înainte de primul război mondial, cel din timpul războiului și avionul din acea perioadă, tipurile de avioane (de recunoaștere, de bombardament, de vânătoare, și de bătălie sau „luptă") și subiectul bombardamentelor aeriene împărțit în: „a) Bombe brizante și efectul lor; b) Bombe incendiare și efectele lor; c) Bombe cu gaze și emisiuni și efectele lor."

Cea de-a doua secțiune, „Apărarea teritoriului" era la rândul său structurată în „A. Apărarea activă" reunind „a) Mijloace de apărare activă terestră" constituită din tun antiaerian, mitralieră antiaeriană, proiectoare, aparate de ascultare și rețea de baloane și „b) Mijloace de apărare activă aeriană" cuprinzând aviația de vânătoare și aviația de luptă. Secțiunea „B. Apărarea pasivă" trata scopul apărării pasive și organizarea acesteia și structurile de conducere. La nivel național, eșalonul de conducere era constituit din Ministerul Aerului și Marinei cu Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului. Celelalte departamente din cadrul lor erau Ministerul Industriei pentru

[23] *Monitorul Oficial*, nr. 40, 18 februarie 1937, p. 1459.
[24] *Monitorul Oficial,* anul CVI, nr. 299, 3 octombrie 1938, p. 4702.

întreprinderile industriale și Ministerul Educației Naționale pentru școli, în timp ce la nivel județean și local erau prezentate rolurile prefectului și primarului[25].

A treia secțiune a programei, „3. Pregătirea apărării pasive, la județ, comună și stabilimente industriale de categoria I-a", era și aceasta structurată în „A. Măsurile generale de siguranță" – alarma, stingerea luminilor și camuflajul, „B. Măsurile preventive" – măsuri locale având drept scop protecția personalului împotriva bombardamentelor și gazelor de luptă și protecția materialului („mașini, fabrici, lucrări de artă, etc."), măsuri de împrăștiere, măsuri de evacuare. Secțiunea „C. Măsuri de salvare" se referea la măsurile de prim ajutor și de acțiune în cazul în care ar fi existat victime – descoperirea prezenței și identificarea gazelor toxice, strângerea victimelor și acordarea măsurilor de prim-ajutor, stingerea incendiilor, eliberarea dărâmăturilor, dezinfectarea zonelor, ridicarea de proiectile neexplodate, serviciu de poliție și control.

„4. Disciplina și regulile de păstrat de către populație înainte, în timpul și după atacurile aeriene" reprezenta un ghid al regulilor pe care trebuia să le respecte populația față de atacurile aeriene în funcție de momentul desfășurării acestora, precum și aspectele de care trebuiau să țină cont: Iluminatul interior public și privat; Circulația vehiculelor publice și particulare; Stingerea luminilor; Încetarea stingerii luminilor; Ce se face în caz de alarmă; Ce se face în caz de bombardament prin surprindere; Ce trebuie să nu se facă; Utilizarea privnițelor și subsolurilor ca adăposturi contra gazelor; Măsuri de luat în caz de pătrundere a gazelor în adăpost; Măsuri de luat după bombardament; Îngrijiri de dat personalului victime a bombardamentului: Mijloacele de protecție individuală: masca filtrantă, aparatele izolante, costume de protecție contra yperitei; Instrucția în conformitate cu regulamentele respective"[26].

Ultima secțiune a programei, „5. Demonstrațiuni, Mijloace" constituia partea practică a informațiilor din programă, în cadrul acesteia urmând a fi prezentate flacoane cu substanțele respective pentru a le putea recunoaște, „lumânări fumigene pentru arătarea aerosolului. Mostre din substanțele și filtrul contra arsinelor ce se găsesc în cutia filtrantă a măștii în serviciu". De asemenea, erau prezentate măști, aparate izolante, costume de protecție contra gazelor de luptă, „camere de gaze (pistol, cartușe, fiole) pentru organizarea trecerii prin atmosfera viciată". Cu predarea cunoștințelor de mai sus erau însărcinați ofițerii din domeniul „instrucției preregimentare și specializați în gazele de luptă"[27].

A urmat apoi instituirea în februarie 1939 a *Insignei Apărării Pasive* instituită prin decret-regal publicat în *Monitorul Oficial* nr. 37 din data de 14 februarie 1939. Scopul declarat era acela „de a distinge atât pe absolvenții

[25] *Monitorul Oficial*, anul CVI, nr. 299, 3 octombrie 1938, p. 4702.
[26] *Ibidem*.
[27] *Ibidem*.

cursurilor la Centrele de instrucție de apărare pasivă, cât și persoanele care se remarcă în mod excepțional prin activitatea lor, în domeniul apărării pasive”[28]. Aceasta urma să fie confecționată din metal oxidat, de formă circulară, sub formă de broșă, „reprezentând salvarea unei victime a bombardamentului aerian”, având deasupra un vultur cu aripile deschise, ținând coroana regală. Diametrul său era de 30 mm, iar pe verticală, înglobând și vulturul cu coroana regală era de 40 mm, cu o distanță dintre vârfurile aripilor vulturului de 37 mm. Pe partea circulară din partea dreaptă era inscripția „Apărare”, iar în partea stângă „Pasivă”, reversul său fiind neted și prevăzut cu o agrafă de oțel cu care se prindea de haină. Însemnul se purta pe partea dreaptă a pieptului, neputând fi purtat de nicio persoană care nu deținea și brevetul de conferire a sa. Acesta se elibera doar de către Ministerul Aerului și Marinei, Comandamentul apărării antiaeriene a teritoriului, pe baza propunerilor făcute de către ministere și „case autonome.” Tot M.A.M. era responsabil cu evidența brevetelor emise, într-un registru special, la fel ca și stocul de insigne care se eliberau o dată cu brevetul[29].

Următorul moment al reglementării apărării pasive a fost constituit de adoptarea *Legii pentru apărarea antiaeriană activă și pasivă a teritoriului*, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 55, partea I-a din 6 martie 1939, ca bază a reglementării domeniului apărării pasive pe tot teritoriul național. Conform capitolului I *Organizare și atribuțiuni*, organizarea apărării, atât a celei active, cât și a celei pasive era obligatorie pe tot teritoriul național. Apărarea activă era compusă din mijloacele active de luptă împotriva aviației de bombardament inamice, din *Serviciul general de pândă și alarmă*, aviație și mijloacele de apărare împotriva aeronavelor inamice. La rândul său, apărarea pasivă era constituită „din o serie de măsuri de siguranță, preventive și de salvare, organizate cu scopul de a completa acțiunea apărării active prin: prevestirea la timp a populației despre apropierea atacului aerian inamic; camuflarea cât mai bine posibil a obiectivelor terestre de vederea aeronavelor; limitarea efectelor bombardamentelor inamice (incendii, infectări, distrugeri, etc.); asigurarea ridicării și îngrijirii răniților sau victimelor gazate, etc”[30].

Autoritatea supremă în organizarea, conducerea, controlul și coordonarea tuturor operațiunilor necesare apărării pasive, atât a celei active, cât și a celei pasive a teritoriului era Ministerul Aerului și Marinei. Atribuțiile sale erau multiple cum ar fi să întocmească planul general de apărare antiaeriană activă și pasivă a teritoriului cu avizul Marelui Stat Major, se ocupa de aspecte precum organizarea, încadrarea, instruirea și propaganda, dotarea cu materiale, instalații (rețele telefonice și radio pentru Serviciul general de pândă și alarmă, sisteme

[28] *Monitorul Oficial,* anul CVII, nr. 37, 14 februarie 1939, p. 757.
[29] *Ibidem.*
[30] *Monitorul Oficial,* anul CVII, nr. 55, 6 martie 1939, p. 1141.

automate de alarmare și stingerea luminilor, camuflaj, adăposturi colective betonate pentru instituții și populație, salvare și spitalizare victime, identificare gaze, paza și ordinea în timpul bombardamentelor, „împrăștierea serviciilor, populației și resurselor de tot felul", etc[31]. În egală măsură, M.A.M. avea sarcina de a stabili ordinea de urgență în ceea ce privea dotarea cu materialele de apărare antiaeriană activă și pasivă a teritoriului, la fel ca și instruirea populației și a personalului din instituții cu măsurile de protecție împotriva atacurilor aeriene, etc[32].

Cu scopul de a organiza învățământul de apărare pasivă luau ființă câteva structuri cum ar fi:

1. Centrul de Instrucție A.P. (*apărare pasivă*) al Ministerului Aerului și Marinei, pentru personalul serviciilor de apărare pasivă de la nivelul departamentelor, ținuturilor, regiilor autonome, autorizați în acest domeniu de către M.A.M.
2. *Centrul de Instrucție tehnic A.P. al Ministerului Lucrărilor Publice și Comunicațiilor* pentru ingineri, arhitecți, antreprenori etc.[33];
3. *Centrul de Instrucție sanitar A.P. al Ministerului Sănătății și Asistenței Sociale*, în colaborare cu Ministerul Muncii și Crucea Roșie din România, urma să fie centrul de pregătire pentru tot personalul medical și din domeniul farmaceutic;
4. *Centrul de Instrucție A.P. al Ministerului Educației Naționale,* care în colaborare cu Straja Țării, la care se instruia, în mod obligatoriu *„Corpul didactic de pe cuprinsul țării;"*
5. *Centrul de Instrucție A.P. al Ministerului de Interne* împreună cu alte structuri pentru toți jandarmii, polițiștii și pompierii și personalul de conducere a serviciilor, secțiilor și birourilor de apărare pasivă dela județe, municipii și orașe;
6. *Centrul de Instrucție A.P. al C.F.R.*, care funcționa pe lângă Comisia centrală de apărare antiaeriană a C.F.R., care pregătea în domeniul A.P. personalul de conducere a Inspecțiilor Regionale C.F.R.;
7. câte un *Centru de Instrucție de apărare pasivă* pe lângă fiecare Inspecție Regională C.F.R. pentru instruirea personalului „de încadrarea formațiilor de apărare pasivă ale stabilimentelor C.F.R.";
8. câte un *Centru de Instrucție de apărare pasivă* pentru fiecare județ, municipiu și oraș reprezentând centrul de instrucție pentru tot personalul ce constituia personalul formațiunilor de apărare pasivă de pe cuprinsul județelor, municipiilor și orașelor[34].

---

[31] *Monitorul Oficial*, anul CVII, nr. 55, 6 martie 1939, p. 1141.
[32] *Ibidem*.
[33] *Ibidem*, p. 1142.
[34] *Monitorul Oficial*, anul CVII, nr. 55, 6 martie 1939, p. 1142.

Toate centrele prezentate mai sus se organizau, erau dotate din punct de vedere material și funcționau după normativele elaborate de Ministerul Aerului și Marinei, iar finanțarea necesară pentru organizare, dotare și funcționare era suportată de către instituțiile, departamentele, regiile autonome, societățile etc. de orice natură „în proporția stabilită anual prin normele de instrucție A.P. ale Ministerului Aerului și Marinei."

Cu scop didactic, pentru deprinderea „tineretului din școli, funcționarilor dela autorități și muncitorilor dela stabilimentele industriale" cu regulile ce trebuiau urmate în cazul unui atac aerian, se introducea în mod obligatoriu, în programa școlară, universitară, precum și în regulamentele de ordine interioară a oricărei instituții sau întreprindere de stat sau particulară a *„Orei de apărare pasivă săptămânală"*, aceasta desfășurându-se după un program general elaborat de M.A.M[35].

Pentru membrii administrației, „funcționar de Stat sau particular, indiferent de ocupația ce ar avea", exista interdicția, ca din momentul promulgării legii, să nu se mai poată implica în nicio activitate legată de domeniul apărării antiaeriene active sau pasive, de la participarea la conferințe, publicarea de articole în ziare, filme, fabricarea sau vânzarea de materiale legate de apărarea antiaeriană, etc. fără să fi urmat cursurile unuia dintre centrele de instrucție de apărare pasivă organizat de M.A.M. sau de departamente și fără să fi obținut un brevet sau un certificat cu mențiunea „Bine".

Conform *Legii pentru apărarea antiaeriană activă și pasivă a teritoriului*, obligativitatea participării la toate serviciile necesare apărării antiaeriene active și pasive era instituită pentru toți locuitorii apți ai țării. Această participare era clasificată în trei tipuri în funcție de activitatea desfășurată. Astfel, prima dintre ele era participarea la muncă pentru două zile de lucru pe an, „pentru populația validă de orice sex, între 16 – 55 ani, în scopul executării lucrărilor referitoare la pregătirea materialelor și instalațiunilor de tot felul, necesare teritoriului, pentru a face față pericolului aerian." Participarea la muncă urma a fi făcută în funcție de ocupația fiecărei persoane, maniera exactă urmând a fi stabilită de M.A.M. prin regulamentul legii.

Cel de-al doilea tip de participare era participarea la instrucție, 24 ore pe an/2 ore pe lună, pentru populația aptă de ambele sexe cu vârste între 7 și 60 de ani, care nu intra în categoriile menționate la centrele de instrucție de apărare pasivă, „în scopul de a se pregăti și deprinde cu utilizarea în cele mai bune condiții a materialelor și instalațiilor de tot felul necesare apărării antiaeriene activă și pasivă a teritoriului." Programa instrucției era adoptată de asemenea de către Ministerul Aerului și Marinei.

[35] *Monitorul Oficial*, anul CVII, nr. 55, 6 martie 1939, p. 1142.

În ultimul rând, era trecută și participarea tuturor locuitorilor între 16 și 55 de ani „la încadrarea serviciilor și formațiilor de interes general, pentru apărarea antiaeriană hotărâte de autorități, pe cuprinsul țării, prin lucrările de mobilizare ale apărării pasive.” Aceasta era prevăzută doar pentru locuitorii care nu îndeplineau vreun alt serviciu militar, fiind subliniat faptul că toate persoanele încadrate în serviciile sau formațiile de apărare pasivă erau datoare să respecte secretul de serviciu[36].

La nivelul Ținutului Mureș, punerea în aplicare a dispozițiilor privind participarea la cursurile de apărare pasivă pentru persoanele aflate sub incidența art. 8 din *Legea pentru apărarea antiaeriană activă și pasivă a teritoriului*, adică potrivit articolului în cauză „orice funcționar de Stat sau particular, indiferent de ce ocupație ar avea” se realiza prin organizarea de cursuri anunțate prin „publicațiuni”. În 6 aprilie 1939, Ținutul Mureș, Serviciul M.O.N.T. emitea o publicațiune prin care generalul Dănilă Papp, anunța în baza ordinelor Ministerului Aerului și Marinei și al Ministerului de Interne, Direcțiunea M.O.N.T., Serviciul Apărării Pasive, organizarea începând cu data de 23 aprilie 1939 de la ora 8 până în data de 25 iunie 1939 de către Ținutul Mureș, Serviciul M.O.N.T. de „Cursuri informative de apărare pasivă organizate de Ministerul Aerului și al Marinei”[37]. Aceste cursuri aveau drept scop „să orienteze persoanele particulare ce activează sau doresc să activeze în viitor în domeniul apărării antiaeriene (pasivă)” asupra mai multor aspecte cum ar fi organizarea apărării antiaeriene „pentru a se face față pericolului aero-chimic”, gazele de luptă și protecția împotriva lor, lupta împotriva incendiilor etc. Locația desfășurării cursurilor urma să fie anunțată în prealabil, urmând a dura, pentru fiecare serie de participanți o zi, ziua aleasă fiind duminica, 7 ore de la 8-13 și 16-18.

Așa cum am menționat mai sus, participanții urmau a fi persoanele încadrate în prevederile art. 8 din *Legea pentru apărarea antiaeriană activă și pasivă a teritoriului*, cu excepția personalului de conducere al structurilor de apărare pasivă „dela departamente, regii autonome, prefecturi, municipii, orașe și șefii întreprinderilor industriale și comerciale din categoria I-a”, aceștia urmând a efectua cursurile centrelor de instrucție prevăzute la art. 6 al legii, adică cele prevăzute pentru fiecare minister în parte în funcție de domeniul de activitate (centrele de instrucție în domeniul apărării pasive din cadrul Ministerului Aerului și Marinei, al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor, al Ministerului Sănătății, Educației, Interne etc.)[38].

---

[36] *Monitorul Oficial*, anul CVII, nr. 55, 6 martie 1939, p. 1142.
[37] Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale (în continuare, S.J.A.N. Alba), fond *Rezidența Regală a Ținutului Mureș, Serviciul M.O.N.T.*, dos. 7/1939, f. 3.
[38] S.J.A.N. Alba, fond *Rezidența Regală a Ținutului Mureș, Serviciul M.O.N.T.*, dos. 7/1939, f. 3.

Înscrierile urmau a fi făcute până la data de 15 aprilie 1939, la Serviciul M.O.N.T., fie personal, fie prin cerere scrisă timbrată, în care trebuiau menționate: numele și prenumele, ocupația, naționalitatea, „numărul carnetului de înscriere la biroul populației, domiciliul (localitatea, strada, numărul) și în ce direcție a activat sau dorește a activa în viitor în domeniul apărării pasive". În cazul firmelor de specialitate care aveau un personal mai numeros, acestea trebuiau să înainteze un tabel nominal cu funcționarii din subordine, la cursuri urmând să se prezinte doar personalul de conducere, membrii consiliului de administrație și personalul administrativ, muncitorii fiind ulterior instruiți în noțiunile respective în cadrul orei de instrucție în apărarea pasivă, conform art. 7 din legea apărării pasive. Împreună cu cererea, fiecare participant trebuia să depună și două fotografii necesare pentru eliberarea adeverinței de absolvire, precum și chitanța de la Administrația Financiară „de suma de 200 lei, depusă pe seama Ținutului Mureș, pentru cheltuielile ce sunt de întâmpinat cu aceste cursuri." La momentul prezentării la cursuri, fiecare participant era obligat să aducă cu sine „carnetul de înscriere la biroul populației, masca de gaze tip 1935, 100 grame alcool sau trioximetilen pentru dezinfectarea măștii după trecerea prin camera de gaze, un pachet de vată a 5 lei"[39].

Se dorea ca prima serie de cursuri să fie pentru persoanele prevăzute la art. 8 al legii pentru A.P., restul seriilor fiind pentru cei care nu reușiseră să se prezinte la prima serie. Absolvenții fiind singurii îndreptățiți „de a activa în această direcțiune, prin conferințe la radio sau publice, articole de ziare, broșuri, tablouri murale, insigne, filme, fabricări și vânzări de materiale în legătură cu apărarea antiaeriană, organizări de standuri, expoziții de apărare pasivă, etc"[40]. Anunțul trebuia să fie adus la cunoștința populației civile de pe cuprinsul ținutului, precum și tuturor întreprinderilor industriale și comerciale care doreau să își trimită personalul la astfel de cursuri.

Procesul-verbal întocmit în data de 23 aprilie 1939, de către Serviciul M.O.N.T. al Ținutului Mureș și semnat de directorul cursurilor informative de apărare pasivă, comandor aviator Vasile Ionescu și de șeful Serviciilor M.O.N.T. și A.P. al ținutului, Ioan Crișan în urma desfășurării cursului indică o prezență de 97 de persoane participante. Sumele depuse la administrațiile financiare în contul Ținutului Mureș se ridicau la suma de 19.400 lei, din această suma, 120 lei fiind tariful pe ora de curs ținută de profesori, deplasări, „diurne și misii", o indemnizație pentru îngrijitorul sălii de cursuri, materialele consumabile folosite „cu ocazia diferitelor exerciții demonstrative și trecerea participanților prin camera de gaze", deplasările și cheltuielile pricinuite de împrumutarea și transportul din alte localități a materialelor împrumutate („măști, aparat izolant,

[39] S.J.A.N. Alba, fond *Rezidența Regală a Ținutului Mureș, Serviciul M.O.N.T.*, dos. 7/1939, f. 3.
[40] *Ibidem*.

fiole de gaze, etc."), costurile generate de tipărirea carnetelor cu adeverințele de absolvire, registrul de evidență etc., precum și alte cheltuieli apărute.

Se considera ca pentru a se administra pe viitor aceste sume, precum și pentru colectarea acestora în scopul organizării viitoarelor serii de cursuri informative de apărare pasivă, să se constituie un buget provizoriu special, care să cuprindă totalul veniturilor și al cheltuielilor de personal și material. Sumele de bani rămase după efectuarea plăților trebuiau folosite pentru procurarea materialelor necesare orelor de apărare pasivă săptămânală, pentru construirea unui muzeu al apărării pasive al Ținutului Mureș, a unei biblioteci cu literatură de specialitate din țară și din străinătate din domeniul apărării pasive, și „pentru procurarea de planșe intuitive, tablouri, etc"[41]. La depunerea sumei de 200 lei, așa cum reiese din adresa șefului Serviciului M.O.N.T. către șeful Serviciului Financiar, participanții nu au depus sumele în contul ținutului pentru a fi administrată într-un buget special, ci în bugetul general al ținutului, motiv pentru care Crișan Ioan, șeful Serviciului M.O.N.T. și A.P. era însărcinat cu rezolvarea problemei, sumele greșit depuse urmând a fi mandatate de la bugetul general „ca sume rău încasate".

Publicitatea pentru organizarea cursurilor de apărare pasivă se realiza mai ales prin apelul la numeroasa presă locală din Ținutul Mureș. Aceasta conține articole numeroase dedicate pregătirii apărării pasive și cursurilor A.P. pentru toate categoriile de cetățeni. Un astfel de exemplu este cel al cotidianului *Unirea, Foaie bisericească*, publicație bisericească greco-catolică din Blaj care apărea în fiecare sâmbătă și cuprindea în paginile sale nu doar știri din zonă, dar și din întreaga lume catolică. În numărul 8 din data de 19 februarie 1938 era publicat articolul *„Preoți în slujba apărării antiaeriene"* care prezenta felul cum cursurile de apărare pasivă erau organizate în străinătate pentru membrii clerului din Slovacia. În cadrul cursului, participanții primeau instrucțiuni de la persoane avizate referitor la „uneltele de luptă împotriva organismului uman, principiile de prim ajutor, pericolele atacurilor aeriene asupra bisericilor, mânăstirilor și a altor clădiri importante...", precum și alte aspecte cum ar fi organizarea pentru stingerea incendiilor, serviciul sanitar etc. Acest gen de cursuri urmau a fi organizate și în alte orașe mai importante din Slovacia[42].

Gazeta Sibiului Organ independent informativ, anunța în numărul 84 din 16 aprilie 1939 organizarea *Cursurilor informative de apărare pasivă organizate de Ministerul Aerului și Marinei*, despre care am vorbit mai sus. Anunțul conținea tematica, regulile de înscriere și publicul țintă stabilite anterior de către Ținutul Mureș, Serviciul M.O.N.T. Întrucât anunțul organizării cursurilor ajunsese târziu la redacția ziarului, iar termenul de înscriere de 15 aprilie trecuse,

[41] S.J.A.N. Alba, fond *Rezidența Regală a Ținutului Mureș, Serviciul M.O.N.T.*, dos. 7/1939, f. 4.
[42] *Unirea. Foaie bisericească*, anul XLVIII, nr. 8, 19 februarie 1938, p. 4.

doritorii erau invitați să se prezinte pentru înscriere și în zilele următoare[43]. Și periodicul *Unirea* din Blaj anunța organizarea acelorași cursuri de apărare pasivă de către Serviciul M.O.N.T. al ținutului în perioada 23 aprilie-25 iunie 1939, la Alba Iulia. Cursurile de informare se organizau duminica, pentru „persoanele particulare încadrate în art. 8 din legea pentru apărarea antiaeriană a teritoriului"[44].

Gazeta Sibiului în numărul din 10 septembrie 1939, publica articolul *„Toată populația țării trebue să ia parte la Ora de apărare pasivă săptămânală – Aspre pedepse pentru cei ce nu iau parte" –*, articol preluat din *Tribuna*. Articolul prezenta în fapt fragmente din dispozițiile și legislația referitoare la obligativitatea participării la cursurile de instruire în domeniul apărării pasive, precum și sancțiunile prevăzute[45].

Obligativitatea procurării măștilor de gaze era reamintită prin comunicate precum cel din periodicul *Glasul Mureșului* în numărul din 23 aprilie 1939. Articolul preciza faptul că, în conformitate cu legislația publicată în *Monitorul Oficial* nr. 24 din 30 ianuarie 1939, toate întreprinderile industriale și comerciale „de orice categorie de orice natură" erau obligate să comande până la maximum data de 30 aprilie 1939, măștile de gaze necesare „pentru întregul lor personal, mobilizabil sau nemobilizabil." În cazul nerespectării prevederilor amenzile aplicate erau considerabile, stabilindu-se cuantumuri raportat la numărul de angajați, pedeapsa putându-se mări de cinci ori de la prima amendă, fiind posibil să se ajungă la închiderea „stabilimentului" respectiv. Prețul și modelul de mască fusese stabilit de către Ministerul Apărării Naționale, care era autoritatea responsabilă cu supravegherea fabricării măștilor[46]. Într-un alt număr al aceluiași periodic, Ioan Crișan, șeful Serviciului M.O.N.T. al Ținutului Mureș, publica articolul *„Istoricul războiului Aero-Chimic",* conceput a fi o serie de articole despre acest gen de război din cele mai vechi timpuri până la acel moment. În introducere se făcea referire la *Legea pentru apărarea antiaeriană,* care introducea „obligativitatea unei cât mai temeinice pregătiri a măsurilor de apărare pasivă pe întreg teritoriul țării." Viziunea războiului ca fenomen care afecta întreaga populație și pentru care trebuia pregătit întregul teritoriu național și mobilizată întreaga națiune era subliniată prin invocarea apelului la datoria la care erau chemați toți cetățenii – „Toți sunt datori deopotrivă să concure la asigurarea unei cât mai bune protecții contra surprizelor ce ne-ar pândi în

[43] *Gazeta Sibiului. Organ independent informativ*, anul VI, nr. 84, 26 martie 1939, p. 5.
[44] *Unirea. Foaie bisericească*, anul XLIX, nr. 19, 13 mai 1939, p. 4.
[45] *Gazeta Sibiului. Organ independent informativ*, anul VI, nr. 104, 10 septembrie 1939, p. 2.
[46] *Glasul Mureșului. Gazetă săptămânală de îndrumare națională, economică și culturală*, anul VI, nr. 177, 23 aprilie 1939, p. 3.

viitor”[47]. Toți cetățenii între 16-55 ani, „care nu au întrebuințări în serviciul armatei” erau obligați să se pună la dispoziția încadrării în structurile competente, după cum se decidea la nivelul autorităților. De asemenea, cetățenii din intervalul de vârstă menționată trebuiau să participe două zile pe an la lucrările de apărare pasivă pentru pregătirea materialelor și a instalațiilor, „după îndeletniciri și aptitudini.” Pe lângă acestea, toți locuitorii valizi de ambele sexe, de data aceasta în intervalul de vârstă 7-60 de ani, trebuiau să urmeze 24 de ore de instrucție pe an cu scopul pregătirii și deprinderii utilizării în cele mai bune condiții a materialului și a respectării instrucțiilor pentru asigurarea unei apărări antiaeriene active și pasive eficiente a teritoriului național. Pentru aceasta, periodicele erau obligate să cuprindă „articolele ce se scriu de cei în drept, în scopul popularizării pe o scară cât mai întinsă a problemelor de apărare pasivă”[48]. Erau trecute apoi în revistă momente din războiul peloponeziac când s-ar fi folosit mașini pentru a împrăștia gaze toxice, din scrierile lui Arhimede care relata despre folosirea unor arme cu lentile cu care puteau fi incendiate de la mare distanță corăbiile romanilor și, mai târziu în Evul Mediu despre folosirea în anul 1326 de către englezi a unor bombe incendiare purtate de zmee[49]. În numărul din 20 decembrie 1939, Ioan Crișan continua expunerea cu practicile lui Hannibal împotriva romanilor, de a folosi borcane cu șerpi veninoși în bătălii, cu praful de pușcă folosit de către chinezi pentru confecționarea rachetelor militare și cu dinamita lui Alfred Nobel[50]. A treia parte a articolului a apărut în numărul din anul următor în data de 12 ianuarie 1940 și era dedicat avionului și aplicațiilor sale militare. De la începuturile sale în care avionul a fost privit cu un entuziasm deosebit drept un mijloc revoluționar de transport care urma să se dezvolte și să devină tot mai sigur, acesta a devenit în timpul Primului Război Mondial „o armă a groazei”. Întrucât pericolul unor conflicte între state putea apărea oricând, cu conștientizarea faptului „că nici o forță internațională nu poate înlătura conflictele între națiuni”, se considera că atât națiunile mari, cât și cele mici trebuiau să se pregătească „metodic și din timp” față de ori ce surpriză ar putea apărea. În acest spirit, și națiunea română trebuia să nu „rămână cu nimic mai prejos de vecini, de timpurile pe care le trăim, de scopurile pe care le avem în viitor, de a păstra și lăsa moștenire urmașilor o țară pe veci unită și consolidată”[51].

La rândul său, în județul Târnava Mică, periodicul din Blaj, *Unirea* aducea aceleași informații cu privire la obligativitatea participării la cursurile de

[47] *Glasul Mureșului. Gazetă săptămânală de îndrumare națională, economică și culturală*, anul VI, nr. 217, 14 decembrie 1939, p. 3.
[48] *Ibidem.*
[49] *Ibidem.*
[50] *Glasul Mureşului*, anul VI, nr. 218-219, 20 decembrie 1939, p. 4.
[51] *Glasul Mureşului*, anul VII, nr. 221, 12 ianuarie 1940, p. 2.

apărare pasivă organizate de către Serviciul M.O.N.T. al Ținutului Mureș începând cu data de 23 aprilie 1939 și la lucrările de pregătire stabilite de către autorități[52].

Respectarea regulilor de apărare pasivă era susținută de autoritățile civile, militare, dar și ecleziastice, orele la care se oficiau slujbele fiind modificate în concordanță. Papalitatea însăși a aprobat pentru Crăciunul anului 1940 ca slujbele să se încheie înainte de ora stabilită pentru stingerea luminilor, pentru a putea fi respectate astfel, măsurile de apărare pasivă în țările în care noaptea stingerea luminilor era obligatorie[53].

Absolvenții cursurilor de apărare pasivă, primeau adeverințe care certificau faptul că aceștia absolviseră cursurile de apărare pasivă. Un exemplu de astfel de adeverințe erau cele eliberate pentru o serie de funcționari în data de 28 decembrie 1938. Acestea erau eliberate de Ministerul de Interne, Direcțiunea Centrului de Instruire A.P. de pe lângă Ținutul Mureș și întocmite sub formă de tipizat. Conțineau numărul de înregistrare al adeverinței, numele respectivului funcționar, cu menționarea gradului și a structurii în care acesta activa și faptul că *„a urmat cursurile Centrului de Instrucție A.P. de pe lângă Ținutul Mureș (4 zile), prevăzut de art. 6, alin. e. din legea pentru apărarea antiaeriană activă și pasivă a teritoriului, obținând mențiunea de....”*, cu menționarea calificativului obținut. Adeverințele purtau semnăturile generalului Dănilă Papp în calitate de rezident regal al Ținutului Mureș și pe cea a directorului centrului de instrucție[54].

Din studierea dosarului conținând astfel de adeverințe se poate observa faptul că la cursuri au fost înscriși funcționari publici de la diferite instituții și structuri de pe tot cuprinsul Ținutului Mureș (de la polițiile orașelor, Legiunile de Jandarmi ale județelor, prefecturile județelor și preturile plaselor, notari, comunali, pompieri etc.), ocupând atât funcții de execuție cât și de conducere incluzând aici și șefii structurilor M.O.N.T. și A.P. din cadrul fiecărei structuri. Din calificativele obținute reiese faptul că rata de promovabilitate a fost mare, calificativele fiind de „bine” și „foarte bine” pentru toți participanții[55].

Studiul nostru își propune să fie o scurtă prezentare a conceptului de „apărare pasivă”, a organizării și funcționării acestuia, precum și evidențierea poziției ocupate de acesta în cadrul viziunii de apărare a teritoriului național potrivit politicii carliste. Prezent încă din perioada anterioară instaurării regimului de autoritate monarhică, apărarea pasivă a devenit un concept mult mai atent tratat, reglementat și controlat, ca urmare atât a încercării lui Carol al II-lea de a avea un control mai bun asupra tuturor aspectelor considerate de

[52] *Unirea. Foaie bisericească*, anul XLIX, nr. 41, 14 octombrie 1939, p. 4.
[53] *Unirea*, anul L, nr. 50, 14 decembrie 1940, p. 4.
[54] S.J.A.N. Alba, fond *Rezidența Regală a Ținutului Mureș, Serviciul M.O.N.T.*, dos. 9/1939, f. 1-43.
[55] *Ibidem*.

importanță națională, cât și pe fondul amenințărilor revizioniste ale statelor vecine și a politicii agresive a Germaniei. În cazul Ținutului Mureș, aflat în Transilvania, vizată de politica revizionistă maghiară și populat de un mare număr de persoane de origine etnică minoritară, apărarea pasivă, ca și reglementările de domeniul Mobilizării și Organizării Națiunii și Teritoriului, erau de o importanță vitală, datorită contextului geopolitic.